

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософії в галузі права Даниленко Анни Олександрівни – на дисертаційне дослідження Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні», подане до захисту у разову спеціалізовану вчену раду Науково-дослідного інституту публічного права на здобуття ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

Актуальність теми дослідження. Європейська інтеграція України передбачає приведення національної системи захисту прав людини у цифровому середовищі у відповідність до європейських правових стандартів. Особливого значення набувають питання захисту персональних даних, електронної ідентифікації, кібербезпеки, цифрових послуг, відкритих даних, використання штучного інтелекту та відповідальності за порушення прав у цифровому просторі. Узгодження національного законодавства з відповідними європейськими підходами є необхідною передумовою для формування безпечного та довірчого цифрового середовища.

Водночас, просте запозичення нормативних положень не гарантує ефективності захисту прав людини без належної інституційної спроможності органів публічної влади. В Україні залишаються актуальними питання розмежування компетенції державних органів, ефективності адміністративного контролю, незалежності наглядових інституцій, професійної підготовки посадових осіб та доступності механізмів адміністративного оскарження. Потребує вдосконалення і система юридичної відповідальності за незаконне опрацювання даних, порушення вимог цифрової безпеки та прийняття рішень із використанням ненадійних технологічних систем.

Отже, актуальність дослідження Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» зумовлюється необхідністю формування комплексного

адміністративно-правового механізму, який поєднуватиме європейські стандарти, національні потреби та практичні можливості української публічної адміністрації.

Оцінка наукового рівня дисертації і наукових публікацій здобувача. При вивченні дисертаційної роботи та наукових публікацій автора з'ясовано, що дослідження є структурованим, логічним, послідовним і відповідає заявленій меті та поставленим завданням, відображеним у роботі.

Автором, здійснено аналіз достатньої кількості доробок вчених та науковців, а також положень як національного, так і міжнародного законодавства з цілого спектру питань, які стосуються адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, що свідчить про теоретичну та практичну значущість тематики дисертаційної роботи.

Також слід відмітити, що всі розділи дисертаційної роботи побудовані за принципом пропорційності, взаємовиключення та непересічності, характеризуються єдністю змісту, в результаті чого автору вдалося виконати поставленні завдання та надати обґрунтовані висновки, пропозиції та рекомендації з удосконалення адміністративного законодавства в частині захисту прав людини в Україні.

Основні наукові результати дисертаційної роботи опубліковано у шести наукових публікаціях, серед яких три статті– у наукових фахових виданнях, та три тези доповідей, які оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях.

Здійснення аналізу дисертаційного дослідження та наукових публікацій дає підстави стверджувати про факт обґрунтованості результатів дисертаційного дослідження в галузі адміністративного права, їх цінності для теоретичного і практичного застосування в межах виконаних дисертантом завдань, а також про те, що дослідження Нескороженого Володимира Івановича здійснено на високому науковому рівні, а наукові публікації висвітлюють положення всіх розділів дисертаційної роботи.

Новизна представлених теоретичних та/або експериментальних результатів проведених здобувачем досліджень, повнота викладу в опублікованих працях. За своїм характером дисертація є новітнім комплексним

дослідженням щодо адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, в результаті якого виділено проблеми захисту та сформовано напрямки оптимальної адаптації цифровізації у сфері захисту прав людини. За результатами проведеного аналізу сформульовано наукові положення та висновки, запропоновані особисто здобувачем.

Зокрема, вперше системно розкрито цифровізацію як чинник трансформації адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини, що являє собою комплексний процес оновлення змісту, форм, інструментів і процедур публічного адміністрування під впливом цифрових технологій, унаслідок чого захист прав людини переходить до більш динамічної, технологічно опосередкованої, превентивної та людиноцентричної системи гарантування прав у цифровому середовищі.

Удосконалено значення міжнародних актів у трансформації захисту прав людини в умовах цифровізації, що полягає у формуванні універсальної та регіональної системи ціннісних, правових та процедурних стандартів, на основі яких національне законодавство має визнавати права людини, та забезпечувати ефективні та доступні механізми їх поновлення в разі порушення, на основі гуманістичних принципів з потребою відповідального, інклюзивного та ризико-орієнтованого управління цифровими технологіями.

Отримали подальшого розвитку положення щодо новітніх питань збору, обробки, опрацювання персональних даних у діяльності публічної адміністрації в Україні, що повинні враховувати виклики цифрової трансформації та національної безпеки, для забезпечення балансу між легітимними потребами держави у швидкій ідентифікації осіб, розшуку зниклих безвісти, фіксації фактів позбавлення свободи, документуванні шкоди, наданні компенсацій, організації евакуації, кіберзахисті, та гарантуванні прав людини на приватність, інформаційне самовизначення та захисті від надмірного втручання.

Також отримали подальшого розвитку напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні щодо формування людиноцентричної концепції цифрового

адміністративного права, законодавчого закріплення цифрових прав людини, запровадження ризик-орієнтованого регулювання штучного інтелекту в публічному управлінні, гарантування права на пояснення та оскарження автоматизованих рішень, посилення адміністративно-правового режиму захисту персональних даних і приватності, створення системи адміністративного аудиту цифрових рішень держави, удосконалення адміністративної відповідальності за порушення цифрових прав, забезпечення цифрової стійкості правосуддя та розвиток цифрової правової освіти та технологічної компетентності.

В роботі містяться й інші положення, висновки та рекомендації як теоретичного характеру так і, пов'язанні з ними рекомендації щодо практичного застосування, що свідчить про цілісність, завершеність та значущість новизни отриманих результатів.

Наукова обґрунтованість отриманих результатів, наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Автором проаналізовано та використано у дисертаційному дослідженні вагомі, ґрунтовні дослідження науковців, в яких аналізувалися і історичні і, методологічні аспекти адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Автором досягнуто поставленої мети дисертаційного дослідження, що полягає у комплексному аналізі теоретико-правових основ та змісту адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини, для визначення проблем захисту персональних даних та формування новітніх напрямків вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні. Тож, все вище зазначене свідчить не лише про логічність та послідовність автора у дослідженні, а й про достатній рівень обґрунтованості положень, висновків та рекомендацій, зроблених автором.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Про високий рівень виконання поставленого завдання та оволодіння здобувачем методології наукового дослідження свідчить використання, обраних з урахуванням мети та завдань, об'єкта та предмета дослідження, сукупністю загально-філософських, загальнонаукових та

спеціальних методів дослідження (діалектичний, класифікації, формально-юридичний, організаційно-правовий, структурно-функціональний, узагальнення, системний підхід, аналізу та синтезу, теоретико-прогностичний).

Завдяки такій широкій методологічній базі, поставленні автором, задля досягнення мети дисертаційного дослідження, завдання виконанні на високому методологічному рівні, що слугує підтвердженням оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності.

Теоретичне і практичне значення результатів дослідження. Сформульовані дисертантом в своїй роботі висновки й пропозиції вже впроваджено та використовуються у науково-дослідній діяльності та освітньому процесі, про що свідчать Акти впровадження, які є додатками до дисертаційної роботи.

Оцінка змісту дисертації, її завершеності в цілому. Дисертаційне дослідження Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» має чітку структуру, визначену вимогами, що викладені в положеннях МОН України та, зокрема, у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44.

Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

У вступі обґрунтовано вибір теми дослідження та її актуальність. Визначено мету, об'єкт, предмет дисертаційного дослідження та поставлено наукові завдання. Зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Охарактеризовано методи дослідження з зазначення підрозділів, в яких автор їх використовував. Окреслено наукову новизну отриманих результатів, що зумовлена характером обраної теми та підходом до її дослідження, практичне значення отриманих результатів та викладено дані щодо проходження основними теоретичними положеннями та практичними результатами апробації.

Розділ 1 «Теоретико-правові основи адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» складається з трьох підрозділів, та розкриває сучасне розуміння захисту прав людини як об'єкту адміністративно-правового забезпечення. Також у розділі визначено цифровізацію як чинник трансформації адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини. Вдало проаналізовано нормативне забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Розділ 2 «Зміст адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» складається з чотирьох підрозділів, та визначає систему суб'єктів адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні, адміністративно-правовий інструментарій забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні. Також у розділі розкрито цифровізацію адміністративних послуг як форму реалізації прав людини та адміністративні процедури забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

Розділ 3 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» складається з двох підрозділів, та виділяє проблеми захисту персональних даних у діяльності публічної адміністрації в Україні та формує напрямки вдосконалення адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні.

В підсумку кожного розділу та всієї дисертаційної роботи, дисертант наводить висновки, які відповідають змісту проведеного наукового пошуку кожного розділу та дослідження загалом, які свідчать про пропорційне виконання поставлених наукових завдань та як результат – досягнення автором поставленої мети дослідження.

При цьому сформульовані висновки та пропозиції є достатньо аргументовані та оригінальні, відповідають вимогам сьогодення та можуть бути застосовані на практиці.

Рекомендації щодо подальшого використання результатів дисертації в практиці. Результати дисертаційного дослідження Нескороженого Володимира

Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» є достатньо обґрунтованими і виваженими, а тому можуть використовуватись у науково-дослідній діяльності, в подальших наукових пошуках, освітньому процесі у вищих навчальних закладах, а також при підготовці наукових публікацій та монографічних досліджень у сфері реалізації освітньої політики.

Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації, запитання до здобувача. Позитивно оцінюючи отримані Нескороженим Володимиром Івановичем результати здійсненого дослідження, підкреслюючи їх наукову та практичну цінність, необхідно звернути увагу на деякі дискусійні питання.

1. Окремий підрозділ слід було б присвятити міжнародним стандартам адміністративно-правового забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації.

2. У підрозділі 2.2 автор обґрунтовано акцентує увагу на впливі воєнних факторів на функціонування системи захисту прав людини в умовах цифровізації, однак окремі його положення мають категоричний характер і потребують додаткової аргументації. Зокрема, твердження про те, що руйнування цифрової інфраструктури та цифрова нерівність «фактично виключають» найбільш вразливі категорії населення з простору правового захисту, не повною мірою враховує існування альтернативних (офлайн) адміністративних процедур і спеціальних механізмів забезпечення доступу до правосуддя та публічних послуг, які продовжують функціонувати навіть в умовах воєнного стану.

3. Виникає запитання чи достатньо обґрунтованою є позиція автора щодо виділення в окремий підрозділ 2.3 цифровізації адміністративних послуг, адже по структурі відповідну частину можна було б залишити в підрозділі 2.2 щодо адміністративно-правового інструментарію.

4. Запропоноване визначення адміністративної процедури забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації (у загальних висновках) містить ознаки надмірної універсалізації поняття. Зокрема, до його змісту включено різноманітні форми адміністративної діяльності (надання адміністративних послуг, контроль,

розгляд звернень і скарг, ухвалення індивідуальних актів), які мають відмінне нормативне регулювання, правову природу та процедурні особливості. Крім того, не повною мірою розкрито, які саме специфічні риси цифровізації відрізняють запропоновану адміністративну процедуру від класичної адміністративної процедури, врегульованої законодавством.

Зазначені зауваження та рекомендації носять дискусійний характер і не знижують загалом високого теоретико-методологічного рівня та практичної значущості представленого до захисту дисертаційного дослідження.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Під час аналізу рецензованої дисертації та опублікованих праць фактів порушення академічної доброчесності (плагіату чи фальсифікації) не виявлено. Дисертація Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» є завершеною, самостійно виконаною науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення.

Висновок про відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Нескороженого Володимира Івановича на тему: «Адміністративно-правове забезпечення захисту прав людини в умовах цифровізації в Україні» є завершеною, самостійно виконаною кваліфікованою науковою працею, що має вагомe теоретичне і прикладне значення, яка відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Міністерства освіти і науки України, а її автор – Нескорожений Володимир Іванович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії в галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Рецензент:

**доктор філософії у галузі права,
старший науковий співробітник
Науково-дослідного інституту
публічного права**

Анна ДАНИЛЕНКО